Kirjastoautotoiminnan lakkauttamisen valmistelun aloittaminen ja vaikutusmahdollisuuksien varaaminen kaikille

HyvSivva 17.09.2026 § 116

Valmistelija Kaupunginjohtaja Juhana Juntunen puh. 044 725 5222.

Kuhmon kaupungin kirjastopalveluihin on pitkään kuulunut kirjastoautotoiminta, jonka tarkoituksena on ollut täydentää kirjastopalvelujen saavutettavuutta erityisesti haja-asutusalueilla. Kirjastoauto on ollut merkittävä osa kaupungin kirjastopalveluja ja sillä on edelleen oma vakiintunut käyttäjäkuntansa.

Kirjastoautosta tulee noin viidesosa Kuhmon kirjaston koko lainamäärästä ja autossa on aineistoa n. 4000 nidettä. Vakioreittejä on 10 ja ne kattavat kaikki Kuhmon kylät. Pysäkkejä on noin 100 kpl. Reittejä muokataan säännöllisesti palautteen ja tarpeen mukaan. Kirjastoauto on liikennöinyt Kuhmossa kymmeniä vuosia ja muodostunut sekä perukan asukkaille että päiväkodeille merkitykselliseksi palveluksi. Kesäisin kirjastoauto on ollut ajotauolla noin kaksi kuukautta.

Nykyinen auto on vielä ajokelpoinen, mutta se on hankittu 2000-luvun alkupuolella ja uuden auton hankinta on välttämätöntä viimeistään seuraavan 5–10 vuoden aikana, mikäli palvelua jatkettaisiin. Autoa on jouduttu korjaamaan paljon viime vuosina.

Kirjastoauton kuljettaja on auton kesätauon aikana oman lomansa jälkeen sijaistanut lomalaisia pääkirjastolla. Tämä on mahdollistanut sen, ettei loma-ajaksi ole tarvinnut palkata sijaista.

Kirjastoauton vuosittaiset kulut (keskiarvoja useampi vuosi huomioiden):

- Palkat sivukuluineen 45 000 Eur
- Polttoainekustannus 12 000 Eur
- Huollot/korjaukset 5 000 Eur
- Vakuutukset 3 000 Eur

Yhteensä: 65 000 euroa

Kaupungin taloudellinen toimintaympäristö on kuitenkin muuttunut olennaisesti. Talouden tasapainottaminen edellyttää palvelurakenteen ja toimintatapojen kriittistä arviointia sekä sen tarkastelua, miten käytettävissä olevat resurssit voidaan kohdentaa mahdollisimman vaikuttavalla ja kestävällä tavalla. Kaupunginhallituksen päättämään talousarvion laadintaohjeen raamissa vuoden 2027 tulos on 950 tuhatta euroa alijäämäinen.

Kirjastoautotoiminnan arviointi on tullut ajankohtaiseksi kirjastoauton kuljettajan eläköitymisen johdosta. Eläköityminen muodostaa luonnollisen arviointikohdan, jossa kaupungilla on mahdollisuus tarkastella palvelun tulevaisuutta osana kirjastopalvelujen kokonaisuutta.

Kirjastoautotoiminnan vuosittaiset kustannukset ovat noin 63 000 euroa. Kustannukset muodostuvat henkilöstökuluista, kalusto- ja ylläpitokustannuksista, polttoainekuluista sekä muista toiminnan järjestämisestä aiheutuvista menoista. Lisäksi nykyinen kirjastoauto on käyttöikänsä loppupuolella, minkä vuoksi kaupungin olisi lähivuosina varauduttava uuden kirjastoauton hankintaan. Uuden kirjastoauton hankintahinta on nykyisellä kustannustasolla arviolta noin 500 000 euroa. Kaupunki on aiemmin hakenut valtionavustusta uuden kirjastoauton hankintaan, mutta avustusta ei myönnetty.

Kirjastopalvelujen saavutettavuus ei Kuhmossa kuitenkaan perustu yksinomaan kirjastoautoon. Kaupunginkirjasto toimii omatoimikirjastona, mikä mahdollistaa laajat asiointiajat myös varsinaisten palveluaikojen ulkopuolella. Lisäksi käytettävissä on kirjaston kotipalvelu, jossa aineisto toimitetaan asiakkaalle Postin välityksellä maksutta.

Kaupunki on selvittänyt vaihtoehtoisia ratkaisuja kirjastoautopalvelun säilyttämiseksi. Kuhmon kaupunki ja Sotkamon kunta teettivät selvityksen kuntien välisestä kirjastoautoyhteistyöstä, mutta toteuttamiskelpoista yhteistyöratkaisua ei löytynyt. Lisäksi on selvitetty mahdollisuuksia hankkia palvelua ostopalveluna naapurikunnista.

Lain yleisistä kirjastoista (1492/2016) mukaan kunnan tehtävänä on järjestää yleisen kirjaston toiminta. Laissa ei kuitenkaan säädetä kirjastoautosta tai muusta yksittäisestä palvelumuodosta, vaan palvelujen järjestämistapa kuuluu kunnalle. Kunnan tulee samalla huolehtia palvelujen saavutettavuudesta sekä kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä.

Kirjastoautotoiminnan lakkauttaminen merkitsee kirjastopalvelujen palveluverkon olennaista muutosta. Lopullinen päätös tulee saattaa kaupunginvaltuuston ratkaistavaksi kaupunginhallituksen valmistelun kautta. Hallintosäännön mukaan valiokunta vastaa kirjastopalvelujen järjestämisestä ja kehittämisestä omalla toimialallaan.

Ennen lopullista päätöksentekoa asiassa järjestetään kuntalaisten kuuleminen sekä pyydetään lausunnot vanhus- ja vammaisneuvostolta, nuorisovaltuustolta ja maaseudun neuvottelukunnalta. Menettelyllä toteutetaan kirjastolain mukainen asukkaiden kuuleminen sekä varmistetaan päätöksenteon riittävä valmistelu.

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Taloudelliset vaikutukset

- käyttötalousmenot vähenevät arviolta noin 65 000 euroa vuodessa
- vältetään uuden kirjastoauton hankintaan liittyvä noin 500 000 euron investointitarve
- vähennetään kaluston ylläpitoon liittyviä kustannuksia ja riskejä
- pääkirjastolle on palkattava kesäajaksi sijainen vähintään kahdeksi kuukaudeksi, koska kirjastoauton kuljettajan työpanosta ei voida käyttää.
- päiväkotiyhteistyö vaatii uusia järjestelyjä, ja myös kirjaston kotipalvelua tulisi kehittää haja-asutusalueiden asukkaiden palvelemiseksi.

Vaikutukset palveluihin

- kirjastoautopalvelu poistuu käytöstä
- kirjastopalvelut tuotetaan pääkirjaston, omatoimikirjaston ja kotipalvelun kautta
- saavutettavuus heikkenee erityisesti kirjastoautoa säännöllisesti käyttävien asiakkaiden osalta
- kirjastoautolla on turvannut kirjastopalvelujen alueellisen saavutettavuuden laajalla haja-asutusalueella
- kirjastoauton osuus kirjaston kokonaislainauksesta on noin viidennes
- palvelun lakkauttaminen vähentää erityisesti niiden asiakkaiden mahdollisuuksia käyttää kirjastopalveluja, joiden liikkuminen on rajoittunutta tai joilla ei ole mahdollisuutta asioida pääkirjastossa
- päiväkotien kirjastopalvelujen saavutettavuus heikkenee, erityisesti niissä yksiköissä, joista pääkirjastoon siirtyminen on haastavaa lasten iän, etäisyyden tai kuljetusjärjestelyjen vuoksi
- kirjastoauton lakkauttaminen edellyttää vaihtoehtoisten toimintamallien kehittämistä varhaiskasvatuksen kirjastoyhteistyön toteuttamiseksi
- palvelun lakkauttaminen voi vähentää kirjastopalvelujen käyttöä niissä asiakasryhmissä, joille kirjastoauto on ollut ensisijainen asiointikanava

Vaikutukset kuntalaisiin

- vaikutukset kohdistuvat erityisesti haja-asutusalueiden asukkaisiin, ikääntyneisiin käyttäjiin sekä niihin kuntalaisiin, joiden asiointi on perustunut kirjastoautopalveluihin
- kirjastopalvelujen käyttömahdollisuudet säilyvät muilla järjestämistavoilla
- palvelun saavutettavuus heikkenee niillä alueilla, joilla kirjastoauto on ollut ainoa säännöllisesti lähelle kuntalaisia tuotava kirjastopalvelu
- vaikutukset kohdistuvat myös lapsiin ja lapsiperheisiin, jotka käyttävät kirjastoautopalveluja kyläalueilla tai varhaiskasvatuksen yhteydessä
- kirjastoauton lakkauttaminen voi heikentää kuntalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia käyttää kirjastopalveluja eri puolilla kaupunkia
- osalle asiakkaista kirjastoauto toimii myös sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukena, joten palvelun poistumisella voi olla hyvinvointivaikutuksia
- palvelun päättyminen saattaa lisätä kotipalvelun kysyntää niiden asiakkaiden keskuudessa, jotka eivät pysty asioimaan pääkirjastossa itsenäisesti
- koska lähes kaikkien haja-asutusalueen kuntalaisten on käytävä ruokakaupassa keskustassa, samalla voi hyödyntää omatoimikirjaston laajoja aukioloaikoja viikonloppuja myöten

Koska kirjastoautotoiminnan lakkauttaminen tulisi merkitsemään kirjastopalvelujen saavutettavuuden kannalta merkittävää palveluverkon muutosta, varataan ennen päätöksentekoa kuntalaisille ja kaikille, joita asia saattaa koskea mahdollisuus esittää näkemyksensä asiaan.

Hallintolain 41 §:ssä määrätään seuraavaa: ”Jos asian ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus muiden kuin asianosaisten elinympäristöön, työntekoon tai muihin oloihin, viranomaisen tulee varata näille henkilöille mahdollisuus saada tietoja asian käsittelyn lähtökohdista ja tavoitteista sekä lausua mielipiteensä asiasta. Asian vireilläolosta ja vaikuttamismahdollisuuksien käyttämisestä on ilmoitettava asian merkityksen ja laajuuden kannalta sopivalla tavalla.

Laissa yleisistä kirjastoista 5 § 2. mom. määrätään seuraavaa: ”Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain (365/1995) 27 §:ssä säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.”

Lisäksi lausunnot pyydetään vanhus- ja vammaisneuvostolta, nuorisovaltuustolta sekä maaseudun neuvottelukunnalta.

Esittelijä Kaupunginjohtaja Juntunen Juhana

Päätösehdotus

Hyvinvointi- ja sivistysvaliokunta päättää:

- todeta asian tulleen vireille
- käynnistää kirjastoautotoiminnan lakkauttamista koskevan valmistelun siten, että kirjastoautotoiminta päättyisi Kuhmossa 1.1.2027 alkaen;
- varata vaikuttamismahdollisuudet kaikille hallintolain 41 §:n mukaisesti sekä pyytää lausunnot vanhus- ja vammaisneuvostolta, nuorisovaltuustolta ja maaseudun neuvottelukunnalta;
- saattaa asian kuulemisten ja lausuntojen jälkeen uudelleen valiokunnan käsiteltäväksi lopullisen esityksen tekemiseksi kaupunginhallitukselle ja edelleen kaupunginvaltuustolle.

Merkitään, että asiantuntijana kuultiin kirjasto ja kulttuuripäällikkö Hanne Heikkistä.

Keskustelun aikana hyvinvointi- ja sivistysvaliokunnan jäsen Riikka Seppänen esitti ehdotuksen, että Kuhmon kaupunki ei lakkauttaisi kirjastoautopalvelua vaan, että kaupunki etsisi vaihtohehtoisia ratkaisuja toiminnan toteuttamiseksi. Esitystä kannattivat Esko Ripaoja ja Tanja Pyykkönen.

Puheenjohtaja totesi, että on kaksi ehdotusta esittelijän päätösehdotus ja hyvinvointi- ja sivistysvaliokunnan jäsen Riikka Seppäsen vastaehdotus Esko Ripaojan ja Tanja Pyykkösen kannattamana.

Valiokunta suoritti äänestyksen. Puheenjohtaja ehdotti äänestystavaksi kättennostoäänestystä. Ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Riikka Seppäsen vastaehdotusta äänesti 3 henkilöä:
Esko Ripaoja, Tanja Pyykkönen ja Riikka Seppänen

Esittelijä Juhana Juntusen päätösehdotusta äänesti 5 henkilöä:
Eino Kähkönen, Ari Innilä, Riikka Heikkinen, Kaija Pietikäinen ja Suvi Koistinen

Puheenjohtaja ei osallistunut äänestykseen.

Päätös Äänestyksen jälkeen hyvinvointi- ja sivistysvaliokunta hyväksyi esittelijän päätösehdotuksen.

Nuorvalt 29.09.2026 § 46

Valmistelija nuorisopalveluvastaava Ritva Juntunen puh. 0447255246

Hyvinvointi- ja sivistysvaliokunta 17.9.2026 kokouksen § 116 päätti aloittaa kirjastoautotoiminnan lakkauttamisen valmistelun ja varata vaikutusmahdollisuuksia. Laissa yleisistä kirjastoista 5 § 2 mom. määrätään seuraavasti: ”Kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain (365/1995) 27 §:ssä säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.” Hyvinvointi- ja sivistysvaliokunta on varannut nuorisovaltuustolle vaikuttamismahdollisuuden ja pyytää nuorisovaltuustolta lausuntoa aiheesta.

Esittelijä Puheenjohtaja

Päätösehdotus

Nuorisovaltuusto valmistelee alustavasti tulevaa lausuntoaan.

Päätös Nuorisovaltuusto kysyy nuorilta mielipidettä yläkoululaisilta Vaikuta! -päivässä, jonka jälkeen laatii lausunnon.

Nuorvalt 17.11.2026
613/00.02.00/2026

Valmistelija nuorisopalveluvastaava Ritva Juntunen puh. 0447255246

Esittelijä Puheenjohtaja

Päätösehdotus

Nuorisovaltuusto hyväksyy lausunnon sisällön ja toimittaa sen hyvinvointi- ja sivistysvaliokunnan käsittelyyn.

Päätös